

«ЗЕЛЕНА» ЕКОНОМІКА: СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ РЕФОРМ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Біла С.О.

Предмет роботи. У статті висвітлено теоретичні та методологічні засади, надано практичні рекомендації щодо задіяння потенціалу «зеленої» економіки у формуванні «точок зростання» та «ареалів економічного розвитку» на місцевому, регіональному рівнях; обґрунтовано стратегічні пріоритети комплексних реформ на регіональному рівні, що пов'язані з розвитком «зеленої» економіки.

Ціль роботи. Висвітлити різноманітні форми розвитку «зеленої» економіки на місцевому, регіональному рівнях; визначити сфери застосування екологізації виробництва на місцях; дослідити стратегічні пріоритети реформування регіональної економіки на засадах сталого розвитку, можливості задіяння потенціалу «зеленої» економіки як основи реформ, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіону.

Метод і методологія проведення роботи. У статті застосовано комплексний, міждисциплінарний підхід, що дозволяє визначити потенціал впровадження проектів «зеленої» економіки як невід'ємної складової реформ на регіональному рівні. Використано загальнонаукові методи: метод теоретичного узагальнення, історичний і логічний методи, метод аналізу і синтезу (для визначення стратегічних пріоритетів задіяння наявного в регіонах України ресурсного потенціалу «зеленої» економіки як підґрунтя для формування «точок зростання» та «ареалів економічного розвитку» на регіональному рівні; метод структурного і статистичного аналізу (для виявлення специфіки розвитку «зеленої» економіки у сфері утилізації ТПВ та розвитку альтернативної енергетики); метод класифікації, емпіричні методи (опис, порівняння).

Результати роботи: У статті виявлено вплив «зеленої» економіки на стимулювання комплексних реформ, що реалізуються на регіональному рівні та формують засади сталого регіонального розвитку. Виявлено ризики та конкурентні переваги, які отримує бізнес за умов дотримання принципів сталого розвитку. Обґрунтовано стратегічні пріоритети задіяння наявного в регіонах України ресурсного потенціалу «зеленої» економіки як підґрунтя для формування «точок зростання» та «ареалів економічного розвитку», здійснення структурних реформ на місцевому, регіональному рівнях. Виявлено вплив «зеленої» економіки на вирішення проблеми зберігання, утилізації та переробки твердих побутових відходів (ТПВ), зменшення енергетичної залежності та розвитку альтернативної енергетики в регіонах України. Визначено вплив механізмів державно-приватного партнерства, екологічного страхування та кластеризації на розвиток проектів «зеленої» економіки, переходу до сталого розвитку в регіонах України.

Галузь застосування результатів. Державна регіональна політика. Удосконалення стратегій регіонального розвитку до 2020 року. Розробка цільових програм регіонального розвитку. Структурні реформи регіональної економіки.

Висновки. Доведено, що розвиток «зеленої» економіки сприяє вирішенню системних проблем розвитку регіонів України: знижує енергоємність виробництва, стимулює перехід на альтернативну енергетику, сприяє утилізації ТПВ та охороні навколишнього природного середовища (земель, води, повітря), що створює нові робочі місця та підвищує якість життя людини в регіонах.

Ключові слова. «Зелена» економіка; стратегічні пріоритети; реформи;

сталий регіональний розвиток; «точки зростання»; «ареали економічного розвитку», енергоефективність; альтернативна енергетика; утилізація твердих побутових відходів; екологічне страхування; державно-приватне партнерство.

«ЗЕЛЕНАЯ» ЭКОНОМИКА: СТРАТЕГИЧЕСКИЙ ПРИОРИТЕТ РЕФОРМ НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ

Белая С.А.

Предмет работы. В статье выявлены теоретические и методологические основы, представлены практические рекомендации относительно использования потенциала «зеленой» экономики в формировании «точек роста» и «ареалов экономического развития» на местном, региональном уровнях; обосновано стратегические приоритеты комплексных реформ на региональном уровне, ориентированные на развитие «зеленой» экономики.

Цель работы. Выявить разнообразные формы развития «зеленой» экономики на местном, региональном уровнях; определить сферы использования экологизации производства на местах; исследовать стратегические приоритеты реформирования региональной экономики на основе устойчивого развития, возможности задействования потенциала «зеленой» экономики как основы реформ, ориентированных на повышение конкурентоспособности региона.

Метод и методология подготовки работы. В статье использован комплексный, междисциплинарный подход, позволяющий определить потенциал внедрения проектов «зеленой» экономики как неотъемлемой составляющей реформ на региональном уровне. Используются общенаучные методы: метод теоретического обобщения, исторический и логический методы, метод анализа и синтеза (для определения стратегических приоритетов задействования существующего в регионах Украины ресурсного потенциала «зеленой» экономики как основы формирования «точек роста» и «ареалов экономического развития» на региональном уровне); метод структурного и статистического анализа (для выявления специфики развития «зеленой» экономики в сфере утилизации ТБО и развития альтернативной энергетики); метод классификации, эмпирический методы (изложение, сравнение).

Результаты работы. В статье исследовано влияние «зеленой» экономики на стимулирование комплексных реформ, которые реализуются на региональном уровне и формируют основы устойчивого регионального развития. Выявлены риски и конкурентные преимущества, которые получает бизнес при условии соблюдения принципов устойчивого развития. Обосновано стратегические приоритеты задействования существующего в регионах Украины ресурсного потенциала «зеленой» экономики как фундамента для формирования «точек роста» и «ареалов экономического развития», осуществления структурных реформ на местном, региональном уровнях. Определено влияние «зеленой» экономики на решение проблем сохранения, утилизации и переработки твердых бытовых отходов (ТБО), уменьшения энергетической зависимости и развития альтернативной энергетики в регионах Украины. Выявлено влияние механизмов государственно-частного партнерства, экологического страхования и кластеризации на развитие проектов «зеленой» экономики, перехода к устойчивому развитию регионов Украины.

Сфера применения результатов. Государственная региональная политика. Усовершенствование стратегий регионального развития до 2020 года.

Разработка целевых программ регионального развития. Структурные реформы региональной экономики.

Выводы. Доказано, что развитие «зеленой» экономики содействует решению системных проблем развития регионов Украины: снижает энергоемкость производства, стимулирует переход к альтернативной энергетике, содействует утилизации ТБО и охране окружающей среды (земель, воды, воздушных масс), что создает новые рабочие места и повышает качество жизни людей в регионах.

Ключевые слова. «Зеленая» экономика; стратегические приоритеты; реформы; устойчивое региональное развитие; «точки роста»; «ареалы экономического развития»; энергоэффективность; альтернативная энергетика; утилизация твердых бытовых отходов (ТБО); экологическое страхование; государственно-частное партнерство.

"GREEN" ECONOMICS: STRATEGIC REFORM PRIORITIES ON REGIONAL LEVEL

Svitlana Bila

*The article **deals** with theoretical and methodological frameworks, practical recommendations regarding the potential involvement of "green" economics in the formation of "growth points" and "economic development areas" at the local and regional levels, strategic priorities comprehensive reforms at the regional level related to development of "green" economics are reasonable.*

*The paper **aims** to highlight the various forms of "green" economics at local and regional levels, determine the scope of cleaner production in the field, explore the strategic priorities of reforming the regional economics based on sustainable development, the possibilities of involvement of potential "green" economics as the basis of improving competitiveness.*

*This paper **applies** a comprehensive, multidisciplinary approach to determine the potential for project of "green" economics implementation as an integral part of programs at the regional level. Also is being used general scientific methods: the method of theoretical generalization, historical and logical methods, the method of analysis and synthesis (to determine strategic priorities involvement of the Ukrainian regions' "green" economics potential as the basis for the formation of "growth points" and "economic development areas" at the regional level), the method of structural and statistical analysis (to identify the specifics of the "green" economics in the disposal of solid wastes and the development of alternative energy), the classification method and empirical methods (description, comparison).*

*As a **result**, the effect of the "green" economics to stimulate the comprehensive reforms being implemented at the regional level and formed the principles of sustainable regional development has been identified. The risks and competitive advantages that accrue to business in terms of the principles of sustainable development have revealed. Strategic priorities involvement of the Ukrainian regions' "green" economics potential as the basis for the formation of "growth points" and "economic development areas" at the local and regional level has been reasonable. The influence of "green" economics to address the problem of storing, processing and recycling of solid wastes, reducing energy dependence and the development of alternative energy in the regions of Ukraine has been highlighted. The influence of mechanisms of public-private partnership, environmental insurance and clustering development of "green" economics projects and the transition to sustainable development in the regions of Ukraine has been measured.*

*Results may be applied in **ranges** such as The National regional policy, The improving of regional development strategies by 2020, The operation of target programs for regional development, and The structural reform of the regional economy.*

*In paper **it is proved** that the development of “green” economics contributes to solve several system problems of the regions in Ukraine: reduces energy production, stimulates the transition to alternative energy, promotes recycling of solid wastes and protecting the environment, which creates jobs and improves the quality of life in the regions.*

Key words: “green” economics, strategic priorities, reform, sustainable regional development, “growth points”, “economic development areas”, energy efficiency, alternative energy, solid waste recycling, environmental insurance, public-private partnership.

Вступ. Серед стратегічних пріоритетів державної регіональної політики розвинутих країн світу, у тому числі країн ЄС – традиційно визнається дотримання принципів сталого регіонального розвитку, розвиток «зеленої» економіки. Україна прагне приєднатися до європейського простору, втілити на практиці базові положення стратегії «Європи регіонів». У свою чергу, це потребує здійснення реформування регіонального розвитку з урахуванням домінування принципів сталого розвитку, визнання їх базовими як під час стратегічного планування на середньо- та довгострокову перспективу, так і під час формування «точок зростання» та «ареалів економічного розвитку», започаткування проектів «зеленої економіки» на місцевому, регіональному рівнях.

Актуальність. Дотримання принципів сталого розвитку на сьогодні є базовим пріоритетом підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки. Поряд з цим, розв'язання комплексних проблем регіонального розвитку на засадах екологізації виробництва, досягнення природної збалансованості та дотримання пріоритетів еколого-економічного розвитку; дотримання принципів раціонального поєднання природи та економічної діяльності в регіонах на сьогодні має стати провідним серед стратегічних пріоритетів реформ на місцевому, регіональному рівнях, що й обумовлює актуальність даної статті.

Ступінь дослідження даної проблеми вченими. На сьогодні питання екологізації регіонального розвитку, практичного втілення принципів сталого регіонального розвитку та розвитку «зеленої» економіки в регіонах України досліджують багато науковців. Так, комплексні проблеми розповсюдження «зеленої» економіки, її переваги та ризики детально висвітлюються у Доповіді ЮНЕП «Назустріч «зеленій» економіці: шляхи до сталого розвитку та викоренення бідності» [1]. Все більшого практичного значення стан екологічного розвитку регіону набуває з огляду на забезпечення безпеки життєдіяльності людини (не залежно від місця її проживання). Зокрема, цей спектр проблем аналізує Є.О.Яковлев [2]. Особливу увагу українські вчені приділяють дослідженню питань, пов'язаних з дотриманням екологічних норм розвитку певних сфер, секторів національного господарства. Так, комплексні проблеми сталого розвитку рекреаційної сфери регіонів та національної економіки висвітлює В.В.Воробйова [3]. Перспективи розвитку «зеленої» економіки в процесі становлення туристичної галузі в регіоні розглядають В.Ф.Кифяк та О.В.Кифяк [4]. Конкурентоспроможність регіональної економіки сьогодні тісно пов'язана з вирішенням енергетичної проблеми, зниженням енергоємності виробництва та переходом до використання альтернативної енергетики, з ефективним задіянням місцевих енергетичних ресурсів та їх інноваційним освоєнням. Так, досить перспективним для регіонів України є розвиток біогазових технологій, використання відходів сільськогосподарського виробництва в процесі виробництва електроенергії тощо [5]. У свою чергу, впровадження на місцевому, регіональному

рівні засад «зеленої» економіки досить тісно пов'язано з впровадженням інновацій («синьої» економіки), на чому наголошує відомий дослідник цієї проблеми – Гюнтер Паулі [6].

Предмет дослідження. Предметом дослідження даної статті є теоретичні та методологічні засади, практичні рекомендації щодо задіяння потенціалу «зеленої» економіки у формуванні «точок зростання» та «ареалів економічного розвитку» на місцевому, регіональному рівнях; обґрунтування стратегічних пріоритетів реформ, пов'язаних з розвитком «зеленої» економіки в регіонах України.

Ціль дослідження. Виявлення та аналіз різноманітних форм розвитку «зеленої» економіки на місцевому, регіональному рівнях; визначення сфер застосування екологізації виробництва на місцях; дослідження стратегічних пріоритетів реформування регіональної економіки на засадах сталого розвитку та механізмів впровадження проектів «зеленої» економіки як основи підвищення конкурентоспроможності регіонів України.

Задачі дослідження.

- визначити сутність принципу «сталий» розвиток, що є основою впровадження проектів «зеленої» економіки на місцевому, регіональному рівнях;

- дослідити ризики (та конкурентні переваги) що отримує бізнес на місцевому, регіональному ринку за умов дотримання принципів сталого розвитку, задіяння можливостей екологічного законодавства;

- визначити стратегічні пріоритети задіяння наявного в регіонах України ресурсного потенціалу «зеленої» економіки як підґрунтя для формування «точок зростання» та «ареалів економічного розвитку» на місцевому, регіональному рівнях, у т.ч. на основі вирішення питань зберігання, утилізації та переробки твердих побутових відходів (ТПВ), зменшення енергетичної залежності місцевої, регіональної економіки та розвитку альтернативної енергетики;

- виявити економічні механізми, запровадження яких створює дієві стимули щодо розвитку проектів «зеленої» економіки на місцевому, регіональному рівнях.

Методи дослідження.

Методологічною основою підготовки статті є синергетичне поєднання класичних та сучасних теорій регіонального розвитку, просторового розвитку, інституційної економіки. У статті застосовано комплексний підхід, який дозволяє визначити різноманітні форми впровадження проектів «зеленої» економіки як невід'ємної складової реформ на регіональному рівні. У статті застосований міждисциплінарний підхід, що широко використовується під час дослідження як конкретних, так і загальних проблем регіонального розвитку.

В процесі підготовки статті використано загальнонаукові методи досліджень: *метод теоретичного узагальнення, історичний і логічний методи, метод аналізу і синтезу* (для узагальнення теоретичних основ предметно-об'єктного поля дослідження сталого розвитку, «зеленої» економіки на регіональному рівні; для визначення стратегічних пріоритетів задіяння наявного в регіонах України ресурсного потенціалу «зеленої» економіки як підґрунтя для формування «точок зростання» та «ареалів економічного розвитку» на місцевому, регіональному рівнях; *метод структурного і статистичного аналізу* (для виявлення специфіки розвитку «зеленої» економіки у сфері утилізації ТПВ та у сфері розвитку альтернативної енергетики; *метод класифікації* (в процесі дослідження механізмів екологізації регіонального розвитку. В процесі підготовки статті також використано *емпіричні методи* (опис, порівняння).

Постановка проблеми. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (ухвалена Постановою КМУ від 21.11.2013 р.) [7] виявляє значний потенціал «зеленої» економіки як потужного ресурсу для забезпечення сталого регіонального розвитку. Зокрема, серед цілей Стратегії слід виокремити ті, що

напряму пов'язані з дотриманням принципів сталого розвитку: «Раціональне використання природно-ресурсного потенціалу та збереження культурної та природної спадщини регіонів»; «Диверсифікація джерел енергопостачання та підвищення рівня енергоефективності у регіонах»; «Підвищення узгодженості політики стимулювання розвитку «точок зростання» та підтримки економічно менш розвинутих та депресивних територій регіонів»; «Створення умов для формування здорового населення»; «Житлово-комунальні послуги, забезпечення житлом» [7; 8]. Дослідження наявного на місцях ресурсного потенціалу розвитку «зеленої» економіки, оцінка очікуваних наслідків впровадження точкових проектів розвитку «зеленої» економіки на місцях сьогодні виступає орієнтиром дій для впровадження реформ на місцевому, регіональному рівні, сприяє створенню нових робочих місць, стимулює економічну активність в регіонах щодо переходу на новий, вищий конкурентний рівень розвитку.

Результати дослідження.

Насамперед, доцільно уточнити сутність принципу «сталий» розвиток, що є основою впровадження проектів «зеленої» економіки на місцевому, регіональному рівнях. Зазначимо, що на цьому ж принципі ґрунтується й місцеве самоврядування, що становить основу управління регіональним розвитком на первинному територіальному рівні – на рівні громади. Сталий розвиток визнано серед базових принципів місцевого самоврядування – доброго демократичного врядування на місцевому рівні («Good governance»), відповідно до європейської практики управління регіональним розвитком [9]. Отже, сталий розвиток передбачає:

- діючими політиками мають бути враховані інтереси майбутніх поколінь;
- мають бути враховані елементи сталого розвитку громади для того, щоб не залишати вирішення екологічних, фінансових, економічних або соціальних проблем майбутнім поколінням;
- має забезпечуватись широка та довгострокова перспектива щодо майбутнього розвитку громади та розуміння потреб такого розвитку;
- має бути забезпечено розуміння історичних, культурних, соціальних та інших факторів, які визначають принцип сталого розвитку.

Дотримання принципу сталого розвитку на місцевому, регіональному рівні (а також на рівні національного господарства в цілому) передбачає: раціональне використання природних ресурсів, впровадження комплексних заходів щодо їх відновлення; створення ефективної територіальної структури регіонального господарського комплексу (на основі схеми функціонального зонування території, що забезпечує виокремлення ареалів переважаючих видів економічної діяльності та оптимальне, екологічно-безпечне і соціально-зорієнтоване співвідношення їх площ в масштабі регіону); розвиток екологічно безпечного виробництва, що дозволяє дотримуватись природного екологічного балансу; заборону на застосування екологічно агресивних технологій та виробництв; обмеження розвитку водоемних, ресурсо- та енергоємних виробництв, перехід до масового використання енерго- та ресурсозберігаючих технологій, альтернативних традиційним екологічно-безпечним різновидам енергії (сонячної, вітрової, біологічної тощо).

Як відомо, Україна стала на шлях євроінтеграції. У зв'язку з цим впровадження засад сталого регіонального розвитку, а також дослідження засад екологічного законодавства ЄС набуває для нашої держави особливого значення. Зазначимо, що на початку ХХІ сторіччя екологічне законодавство ЄС нараховувало понад 280 актів, що регламентували діяльність у сфері забруднення повітря, води та ґрунту; визначали порядок управління відходами та регулювали порядок їх утилізації; визначали заходи безпеки стосовно використання хімікатів та біотехнологій, а також нормативи екологічної оцінки наслідків підприємницької діяльності тощо.

Серед найважливіших норм законодавства ЄС стосовно дотримання принципів сталого розвитку, екологізації виробництва та інших сфер діяльності слід назвати наступне:

- гармонізацію товарних стандартів з дотриманням високих вимог до екологічної безпеки виробництва, збереження навколишнього природного середовища;
- вирівнювання різних екологічних стандартів у межах єдиного економічного простору ЄС з метою дотримання принципів справедливої конкуренції;
- заходи щодо захисту дикої природи та її мешканців;
- заходи щодо підтримки та збереження чистоти водоймищ;
- заходи щодо попередження екологічного забруднення внаслідок знищення відходів як промислового так і побутового походження;
- заходи щодо збереження озонового шару землі.

Визначені вище базові пріоритети доцільно визначити як базові стратегічні пріоритети сталого регіонального розвитку в Україні, що у середньо та довгостроковій перспективі позитивно вплине на процеси євроінтеграції.

Світовий досвід господарювання свідчить, що в сучасних умовах дотримання принципів сталого розвитку потребує розробки та впровадження екологічного законодавства, що впливає на поведінку бізнесу, спонукає його до реальних дій щодо екологізації на місцевому, регіональному рівнях. Дійсно, неврахування стандартів екологізації може негативно вплинути на конкурентоспроможність товарів та призвести до зростання витрат фірм (у т.ч. за рахунок великих штрафів та відшкодування збитків за забруднення навколишнього середовища). Бізнес, що прагне домінувати на певному місцевому, регіональному ринку, заохочений повною мірою використати можливості екологічного законодавства для створення та закріплення своїх конкурентних переваг.

Дотримання екологічного законодавства, як правило, сприяє зниженню витрат, зокрема це стосується фірм, що працюють у харчовій промисловості. Зазначимо, що розвиток харчової промисловості відіграє важливу роль для всіх регіонів України. Так, дотримання місцевими фірмами стандартів щодо якості води, якості та екологічної чистоти продукції, що виробляється – збільшує обсяги реалізації. Це, у свою чергу, знижує загальні витрати місцевих фірм щодо просування вироблених товарів на місцевому, регіональному ринках. Фірми, що працюють на морському узбережжі та поблизу водоймищ, можуть заощадити кошти від дотримання екологічних стандартів, уникаючи штрафів за забруднення проточних вод тощо.

Зазначимо, що сучасна екологічна політика все більше орієнтується на такі підходи, які надають бізнесу певний вибір. Вирішуючи питання дотримання екологічних стандартів, компанії (фірми) можуть вибирати між сплатою податку (штрафів) за забруднення навколишнього природного середовища та інвестуванням у очисні споруди. Цей вибір, як правило, тісно пов'язаний із стимулюванням розробок та використанням нових екологічно-зорієнтованих технологій. Переважна кількість фірм (у т.ч. у країнах ЄС) надає перевагу технічному переоснащенню та модернізації виробництва, розуміючи, що споживачі віддадуть перевагу саме екологічно безпечній продукції та екологічному виробництву. Отже, екологічне законодавство та сталий розвиток сприяють інноваційному оновленню сучасного виробництва. Така тенденція може бути посилена за рахунок державного регулювання екологізації, у т.ч. за допомогою впровадження амортизаційної, податкової політики тощо.

Дотримання екологічного законодавства та принципу сталого розвитку сприяє створенню нових ринків для продукції місцевих компаній. Наприклад: вимоги щодо знищення та захоронення екологічно-небезпечних відходів призводять до формування ринку послуг по їх утилізації та переробці.

У розвинутих країнах світу, в країнах ЄС – фірми, що не спроможні здійснити інвестування задля дотримання екологічних стандартів та норм, як правило

банкрутують, вимушені «піти» з ринку, оскільки їх продукція не сприймається споживачами як екологічно безпечна та не користується попитом. Крім того, діяльність таких фірм постійно знаходиться під пильним наглядом та критикою громадськості. Отже, жорсткі екологічні стандарти захищають національних товаровиробників (зокрема це стосується країн ЄС) від іноземної конкуренції.

Світовий досвід господарювання свідчить, що існують й негативні аспекти екологізації виробництва, окремі ризики щодо впровадження принципів сталого розвитку. Так, держава не завжди може прийняти вірне рішення стосовно заохочення підприємців до впровадження ефективних екологічно безпечних технологій, використання яких пов'язується з дотриманням жорстких екологічних стандартів. Деякі екологічні стандарти, що розробляються державою, не враховують ефективність їх застосування у площині співвідношення «витрати – доходи». Фірми, дотримуючись високих екологічних стандартів, часто вимушені встановлювати дороге обладнання. Це призводить до зростання цін на товари, що виробляються і, як наслідок, може знизити конкурентоспроможність національних товаровиробників на місцевих, регіональних ринках (порівняно з іноземними конкурентами).

Екологічне законодавство досить жорстко відноситься до «нових гравців» на ринку, до нових підприємств, що тільки розпочинають свою діяльність. Це суттєво ускладнює процес входження нових компаній на вже існуючі ринки товарів та послуг. Так, на ринках розвинутих країн світу (ЄС), держава видає ліцензії новим фірмам та підприємствам лише за умов виконання ними положень вже діючого екологічного законодавства, за умов дотримання екологічних стандартів виробництва. Водночас «старі гравці», що вже працюють на цих ринках можуть обмежитися лише штрафами. Така ситуація може виникнути, зокрема, в процесі входження національних товаровиробників (наприклад – українських виробників харчової продукції) на ринки розвинутих країн світу.

Для досягнення критеріїв сталого регіонального розвитку в умовах обмежених ресурсів (матеріальних, фінансових, людських) на першому етапі реформ в Україні доцільно зосередитись на декількох, найбільш важливих для місцевого рівня сферах екологізації економічної діяльності. Для України, на нашу думку, серед таких пріоритетів першочергового значення набувають:

- питання зберігання та утилізації твердих побутових відходів (ТПВ), нарощування обсягів яких приносить великі збитки для навколишнього природного середовища, викликає забруднення підземних вод і повітря, створює прямі загрози здоров'ю людини;

- питання зниження енергоємності виробництва на місцевому, регіональному та загальнонаціональному рівнях, зменшення енергетичної залежності регіональної економіки від критичного імпорту енергоносіїв, освоєння альтернативних джерел енергії, наявних на місцевому, регіональному рівнях.

Дійсно, проблема забруднення територій України ТПВ, відсутність узгодженої стратегії щодо зберігання та утилізації ТПВ набуває сьогодні вагомого значення. В Україні майже не використовується такий поширений у розвинутих країнах світу напрям розвитку «зеленої економіки» як збирання, утилізація, переробка ТПВ. В країнах ЄС така діяльність не лише позитивно впливає на безпеку навколишнього природного середовища, але й дає можливість отримати регіону та місцевим громадам позитивний економічний ефект (зокрема – створення нових робочих місць, виробництво окремих різновидів будівельних матеріалів). Накопичені на території регіонів України обсяги ТПВ є достатніми для налагодження їх промислової переробки та утилізації, що гарантовано створює позитивний економічний ефект.

Відходи виробництва та споживання завдяки технологіям сортування (сепарації) та переробки (рециклінгу), а також ТПВ (насамперед, з міських звалищ та промислових підприємств) є джерелом «вторинних» ресурсів (у т.ч. різних металів,

скла, паперу, пластичних мас тощо), а також є енергетичною сировиною для розвитку паливної енергетики. За експертними оцінками понад 60 % ТПВ стає «вторинною» сировиною, близько 30 % є органічними відходами, а інші 10 % – відходами, що містять енергетичну складову. Надзвичайно рентабельним у світі вважається переробка ТПВ та відходів промисловості, відходів видобутку сировини та її збагачення; переробка макулатури, склобою, брухту чорних та кольорових металів. На практиці в регіонах України спостерігається неухильне збільшення площ полігонів, зайнятих під ТПВ. Так, у Харківській та Донецькій областях розмір площ полігонів, зайнятих під ТПВ, за останні 5 років збільшилося у 2 – 7 разів [8].

Серед перспективних напрямків розвитку «зеленої» економіки – вирішення проблеми водозабезпечення та водовідведення, що ускладнюється високими показниками зношеності очисного обладнання на підприємствах ЖКГ, а отже – призводить до значних втрат обсягів питної води та створює загрози здоров'ю населення. Такий напрям розвитку «зеленої» економіки тісно пов'язано з модернізацією системи ЖКГ, її переводом на інноваційний шлях розвитку, з впровадженням заходів ресурсо-заощадження.

Реальні можливості щодо розвитку проектів «зеленої» економіки на місцевому, регіональному рівні у сфері утилізації, переробки ТПВ, вирішення проблем водозабезпечення та водовідведення містить потенціал Національних проектів.

Так, Національний проект «Чисте місто» передбачає будівництво системи комплексів з переробки ТПВ у 10 містах України: Вінниця, Дніпропетровськ, Кіровоград, Київ, Полтава, Суми, Тернопіль, Харків, Хмельницький та Чернівці. На кінець 2013 року було отримано 6 заявок від підприємців Києва, Тернополя, Чернівців, Хмельницького та Кіровограду.

Національний проект «Енергія природи» ставить за мету будівництво вітрових, сонячних та малих гідроелектростанцій, виробництво альтернативного твердого палива. Зокрема, у межах проекту «Водовугільне паливо» планується розпочати модернізацію котелень у містах Кривий Ріг, Луганськ та Харків загальною потужністю 102 Гкал/год, побудувати комплекси з виробництва водо-вугільного палива. Національний проект «Енергія природи» ставить за мету й розвиток сонячних та вітроелектростанцій, малих гідроелектростанцій. Так, у Луганській, Донецькій, Миколаївській та Запорізькій областях планується будівництво вітрових електростанцій; у Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Чернівецькій, Житомирській, Хмельницькій та Волинській областях передбачається здійснити будівництво малих гідроелектростанцій. Реалізація таких проектів підвищить конкурентоспроможність регіональної економіки, надасть поштовх створенню нових робочих місць та активізації місцевої економічної ініціативи в регіонах [8].

Для практичного втілення проектів «зеленої» економіки, впровадження практики екологізації необхідно задіяти дієві економічні механізми стимулювання цих процесів. Світовий досвід господарювання свідчить, що до таких механізмів, насамперед, належать – державно-приватне партнерство, екологічне страхування, механізм кластеризації (створення регіональних кластерів). Зокрема, екологічне страхування дозволяє компенсувати обмеженість бюджетного фінансування екологічних програм та проектів, підвищує відповідальність третіх осіб (фізичних та юридичних) за збитки, завдані діями третіх осіб навколишньому природному середовищу внаслідок ведення економічної/господарської діяльності. Поряд з цим, запровадження екологічного страхування сприяє переходу українських товаровиробників на нові технології виробництва, запровадження інноваційних проектів енергозаощадження та ресурсо-заощадження, що позитивно позначається на підвищенні конкурентоспроможності національної продукції. Зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, адаптація вітчизняного законодавства до вимог ЄС стосовно впровадження екологічного страхування є обов'язковою умовою досягнення критеріїв сталого регіонального

розвитку. Потужний потенціал щодо стимулювання сталого регіонального розвитку має механізм кластеризації. Розвиток регіональних кластерів дозволяє оптимально поєднати наявні на місцевому, регіональному ресурси (матеріальні, фінансові, людські, освітньо-наукові, креативні тощо), налагодити оптимальну мережу вертикальної та горизонтальної виробничої та збутової інтеграції, підвищити ємність внутрішнього місцевого, регіонального ринку. Важливо зорієнтувати формування регіональних кластерів на дотримання стандартів екологізації, впровадження проектів «зеленої» економіки і саме на цій основі прискорити процес створення нових робочих місць, підвищувати конкурентоспроможність місцевої, регіональної економіки.

Висновки

В сучасній системі ринкового господарювання розвиток «зеленої» економіки поступово набуває все більшого значення у становленні ефективної, інноваційно-зорієнтованої, конкурентоспроможної регіональної економіки. Система сталого розвитку передбачає досягнення збалансованості та дотримання еколого-економічних пріоритетів, раціонального поєднання природи та економічної діяльності в інтересах нинішніх та майбутніх поколінь. Впровадження засад сталого регіонального розвитку в Україні є надзвичайно важливим задля реалізації євроінтеграційної стратегії, стає потужним важелем підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки. Розвиток екологічно-безпечного виробництва на місцевому, регіональному рівні переслідує мету досягнення природного екологічного балансу (у сфері водокористування, землекористування, утилізації ТПВ, дотримання екологічної безпеки експлуатації повітряних мас); започатковує перехід до широкого застосування енерго- та ресурсозберігаючих технологій, до освоєння альтернативної енергії (сонячної, вітрової, біологічної).

Аналізуючи екологічне законодавство та його вплив на розвиток бізнесу, запроваджуючи стимули щодо розвитку підприємницької активності на місцевому, регіональному рівні, слід визнати, що на практиці діють три типи механізмів екологізації виробничої діяльності, що доцільно використати для розвитку проектів «зеленої» економіки на місцевому, регіональному рівнях:

- м'який механізм – передбачає рухливі екологічні рамки для економічного розвитку, спрямований на пом'якшення наслідків настання екологічно-небезпечних ситуацій, екологічних катастроф та для заохочення до впровадження стабілізаційних і компенсаційних заходів;

- стимулюючий механізм – використовує економічні важелі, формує екологічні орієнтири та пріоритети у товаровиробників; сприяє використанню сучасних ресурсозберігаючих технологій, утилізації відходів, збільшенню видатків на охорону навколишнього природного середовища; застосування цього механізму спрямовано на попередження виникнення небезпечних ситуацій у виробництві;

- жорсткий механізм екологізації – передбачає застосування прямих методів державного регулювання (ліцензування, квоти, штрафи). Найбільш радикальним заходом у цьому напрямку може стати закриття екологічно-небезпечного, екологічно-ризикованого виробництва.

Серед стратегічних пріоритетів реформування регіональної економіки на основі задіяння потенціалу «зеленої економіки» слід визнати: зменшення енергоємності регіональної економіки (у т.ч. шляхом розвитку альтернативної енергетики) та переходу до сталого розвитку системи утилізації та переробки ТПВ, що підвищить якість та безпеку життя людини на місцевому рівні. Розвиток проектів «зеленої» економіки на місцевому, регіональному рівні на короткостроковому етапі реформування найбільш доцільно перетворити на «точки зростання» та ареали регіонального розвитку», пов'язані, насамперед, з вирішенням питань безпечного зберігання, утилізації та переробки твердих побутових відходів (ТПВ); з

впровадження проектів, пов'язаних зі зменшення енергетичної залежності місцевої, регіональної економіки, у т.ч. шляхом розвитку альтернативної енергетики (сонячної, вітрової, переробки біо-ресурсів).

Для розвитку проектів «зеленої» економіки, пов'язаних з безпечним зберіганням, утилізацією та переробкою твердих побутових відходів (ТПВ) на практиці доцільним є впровадження наступних заходів:

- посилення відповідальності суб'єктів господарювання в регіонах за несанкціоновані звалища сміття;

- вжиття заходів щодо упорядкування звалищ сміття навколо міст з урахуванням європейських стандартів екологізації та поводження з ТПВ (на 100 тис осіб населення повинне припадати 1 облаштоване з урахуванням критеріїв безпеки та екологічності сміттєзвалище / полігон для зберігання ТПВ);

- запровадження системи роздільного збирання відходів (зокрема, у сільській місцевості), впровадження штрафних санкцій за порушення у цій сфері;

- впровадження сучасних технологій щодо переробки ТПВ (у т.ч. у сфері виробництва енергії та товарів споживчого призначення);

- введення в Україні адаптованого до стандартів ЄС нормативно-правового забезпечення ліцензування послуг з переробки, утилізації та «захоронення» сміття;

- задіяння механізмів державно-приватного партнерства при реалізації заходів щодо утилізації ТПВ (зокрема, залучення приватних інвесторів до будівництва заводів з переробки ТПВ, поширення практики надання муніципальних замовлень для приватних підприємців на послуги щодо збирання, вивезення та утилізацію ТПВ).

У сфері зниження енергоємності регіонального виробництва, сприяння розвитку альтернативної енергетики, підвищення енергоефективності доцільним є збільшення виробництва альтернативної енергії, видобутої за допомогою сонячних батарей, вітроустановок, переробки відходів сільськогосподарського виробництва та біогазу. Потужний потенціал щодо розвитку «зеленої» економіки на місцях має реалізація Національних проектів, у т.ч. «Чисте місто» та «Енергія природи», «Якісна вода».

Механізми державно-приватного партнерства, екологічного страхування, створення регіональних кластерів у світі вважають одними з головних джерел акумуляції, концентрації фінансових ресурсів на потреби розвитку проектів «зеленої» економіки на місцевому, регіональному рівнях.

Список використаних джерел

1. Навстречу «зеленой» экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности. Обобщающий доклад для представителей властных структур. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unep.org/greeneconomy

2. Яковлев Є.О. Оцінка еколого-техногенної безпеки міст і селищ України / Є.О. Яковлев // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 4. – С. 146 – 157.

3. Воробьева В.В. Управление устойчивым развитием рекреационного сектора национальной экономики / В.В.Воробьева // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сб. науч. тр. – Донецк: Дон НУ, 2014. – Т.1 – с. 70 – 75.

4. Кифяк В.Ф., Кифяк О.В. Регіональні детермінанти становлення туристичної галузі в контексті розвитку «зеленої економіки» / В.Ф. Кифяк, О.Ф. Кифяк // Регіональна економіка. – 2012. – № 4 (66). – С. 23 – 30.

5. Развитие биогазовых технологий в Украине и Германии: нормативно-правовое поле, состояние и перспективы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bio-prom.net

6. Гюнтер Паулі. Синя економіка. 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць. Доповідь Римського Клубу. – Risk Reduction Foundation, 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rr-f.ch

7. Затверджено Стратегію регіонального розвитку до 2020 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-kmu.com.ua/2013-11-21-000000pm/article/17028718.html>. (станом на 20.01.2014 р. текст ДСРР-2020 офіційно не було оприлюднено).

8. С.О. Біла, О.А. Баталов. Ресурсний потенціал "зеленої економіки" як підґрунтя для формування "точок зростання" на регіональному рівні. Аналітична записка: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1440/>

9. Європейська стратегія інновацій та доброго врядування на місцевому рівні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.coe.int/local

References

1. Navstrechu «zelenoy» ekonomike: puti k ustoychivomu razvitiyu i iskoreneniyu bednosti. Obobshchayushchiy doklad dlya predstaviteley vlastnykh struktur : www.unep.org/greeneconomy.

2. Yakovliev Ye.O. Otsinka ekoloho-tekhnohennoi bezpeky mist i selyshch Ukrainy // Stratehichni priorityety. 2013. №4. S. 146 – 157.

3. Vorobeva V.V. Upravlenie ustoychivym razvitiem rekreatsionnogo sektora natsionalnoy ekonomiki // Problemy razvitiya vneshneekonomicheskikh svyazey i privilecheniya inostrannykh investitsiy: regionalnyy aspekt: sb. nauch. tr. Donetsk: Don NU, 2014. T.1 S. 70 – 75.

4. Kyfiak V.F., Kyfiak O.V. Rehionalni determinanty stanovlennia turystychnoi haluzi v konteksti rozvytku «zelenoi ekonomiky» // Rehionalna ekonomika. 2012. №4 (66). S. 23–30.

5. Razvitie biogazovykh tekhnologiy v Ukraine i Germanii: normativno-pravovoe pole, sostoyanie i perspektivy : www.bio-prom.net.

6. Hiunter Pauli. Synya ekonomika. 10 rokov, 100 innovatsii, 100 milioniv robochykh mist. Dopovid Rym'skoho Klubu. Risk Reduction Foundation, 2012 : www.rr-f.ch.

7. Zatverdzheno Stratehiiu rehionalnogo rozvytku do 2020 roku : <http://www.info-kmu.com.ua/2013-11-21-000000pm/article/17028718.html>. (станом на 18.03.2014 р. текст ДСРР-2020 офіційно не було оприлюднено).

8. S.O. Bila, O.A. Batalov. Resursnyi potentsial «zelenoi ekonomiky» yak pidgruntia dla formuvannia «tochok zrostannia» na rehionalnomu rivni. Analitychna zapyska : <http://www.niss.gov.ua/articles/1440/>.

9. Yevropeiska stratehiia innovatsii ta dobroho vriaduvannia na mistsevomu rivni : www.coe.int/local.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Біла Світлана Олексіївна, завідувач відділу регіонального розвитку, професор, доктор наук з державного управління, заслужений економіст України, Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД), 01030, м. Київ, вул. Пирогова 7-А.
svbila@niss.gov.ua

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Белая Светлана Алексеевна, заведующая отделом регионального развития, профессор, доктор наук государственного управления, заслуженный экономист Украины, Национальный институт стратегических исследований (НИСИ), 01030, г. Киев, ул. Пирогова 7-А.
svbila@niss.gov.ua

DATA ABOUT THE AUTHOR

Svitlana Bila, Head of the Department of Regional Development,
Professor, Doctor of Public Administration, Honored Economist of Ukraine,
7-a Pyrogova Street Kyiv 01030
Ukraine
svbila@niss.gov.ua